

1 Η ιστορία της δυσλεξίας

Εισαγωγή

Η λέξη **δυσλεξία** είναι μόνο ένας από τους πολλούς όρους που έχουν χρησιμοποιηθεί για να περιγραφούν τα παιδιά με δυσκολίες ανάγνωσης και γραφής. Πιο πρόσφατα, στον 20ό αιώνα, ορισμένοι συγγραφείς εξέφραζαν επιφυλάξεις ως προς τη χρήση της λέξης δυσλεξία για την περιγραφή αυτής της ομάδας. Ακόμα και όταν η λέξη δυσλεξία άρχισε να χρησιμοποιείται πιο ευρέως, πολλοί συγγραφείς συνέχισαν να έχουν επιφυλάξεις. Για παράδειγμα, η λέξη δυσλεξία θεωρήθηκε συνώνυμη με τον όρο «ειδική μαθησιακή δυσκολία» από ορισμένους (Rutter και Yule, 1975), ενώ από άλλους προτιμήθηκε ο όρος «ειδική αναπτυξιακή δυσλεξία» (Pumphrey, 1996).

Με τη δημοσίευση του κυβερνητικού εγγράφου *Κώδικας Πρακτικής* (Υπουργείο Εκπαίδευσης και Απασχόλησης, 1994), η δυσλεξία αναγνωρίστηκε επισήμως. Παρότι αυτό το επίσημο έγγραφο φαινόταν επιτέλους να αναγνωρίζει επισήμως την ύπαρξη της δυσλεξίας, η σχετική φράση στο έγγραφο συνέχισε να αντανακλά κάποια απροθυμία αποδοχής της δυσλεξίας ως διακριτής δυσκολίας από όλλες μαθησιακές δυσκολίες. Το έγγραφο αναφερόταν σε «ειδικές μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία για παράδειγμα)». Η δήλωση αυτή πιθανότατα αντανακλούσε τις συνεχιζόμενες επιφυλάξεις που εξέφραζαν πολλοί εκπαιδευτικοί εκείνη την περίοδο ως προς την έννοια της δυσλεξίας. Πριν από την έκδοση του παρόντος εγγράφου, φαινόταν να εμφανίζονται πιο πολύ στη Βιβλιογραφία οι φράσεις «ειδική μαθησιακή δυσκολία» ή «ειδική αναπτυξιακή δυσλεξία» για να περιγράψουν αυτή την ομάδα παιδιών. Παρά το ότι η δυσλεξία είναι αποδεκτή σήμερα ως επίσημη κατηγορία ειδικής μαθησιακής δυσκολίας, υπάρχει μια συνεχής αντιπαράθεση μεταξύ ορισμένων ειδικών για το αν οποιουδήποτε είδους ετικέτα είναι αναγκαία για να περιγράψει αυτή την κατηγορία των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες.

Η έννοια της δυσλεξίας έχει μια σύντομη ιστορία. Ο όρος δυσλεξία δεν χρησιμοποιήθηκε ευρέως πριν από τα τέλη του 20ού αιώνα. Ακόμα και όταν έγινε δεκτό ότι υπήρχε μία διακριτή ομάδα παιδιών με επίμονες δυσκολίες ανάγνωσης και γραφής, πέρασε αρκετό διάστημα προτού η λέξη «δυσλεξία» γίνει δεκτή ως επαρκής όρος περιγραφής.

Πριν από τον 20ό αιώνα τα θέματα της παιδικής ηλικίας, η ανάπτυξη του παιδιού και το πώς τα παιδιά μαθαίνουν αποτελούσαν ακόμη αντικείμενο πολλών θεωριών, χωρίς το πλεονέκτημα των

σύγχρονων εμπειρικών ερευνητικών μεθόδων. Μια πληθώρα όρων χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει το πρόβλημα, όπως η λεκτική τύφλωση ή η στρεφοσυμβολία. Καθώς οι μαθησιακές δυσκολίες στα περισσότερα παιδιά θεωρούνταν εκείνη την περίοδο ως ιατρικά προβλήματα, οι όροι που χρησιμοποιούνταν συνήθως προέρχονταν από την ιατρική. Το ιατρικό επάγγελμα έπαιξε κυρίαρχο ρόλο στον τομέα των μαθησιακών δυσκολιών κατά τα πρώτα χρόνια.

Ο πρώτος ειδικός που διερεύνησε τις ατομικές διαφορές στις ακαδημαϊκές ικανότητες των παιδιών ήταν ο Sir Francis Galton (1869). Με την εξαίρεση του πρωτοποριακού έργου του Galton, ούτε η ψυχολογία ούτε το επάγγελμα του εκπαιδευτικού συνεισέφεραν σημαντικά εκείνη την περίοδο στη μελέτη των αιτίων των μαθησιακών δυσκολιών της παιδικής ηλικίας.

Πριν από τον 20ό αιώνα, τα παιδιά που είχαν δυσκολίες ανάγνωσης και γραφής θεωρήθηκαν ότι έχουν προβλήματα υγείας ή εγγενείς δυσκολίες ή μειωμένα κίνητρα. Το πώς αυτές οι απόψεις κατέλαβαν εξέχουσα θέση είναι δύσκολο να εκτιμηθεί σήμερα υπό το φως της μεταγενέστερης γνώσης για την ανάπτυξη των παιδιών και για το πώς μαθαίνουν τα παιδιά. Η επιστημονική μελέτη της ανάπτυξης του παιδιού δεν είχε ακόμη πλήρως αναπτυχθεί και η εκπαιδευτική ψυχολογία ήταν στα σπάργανα. Τα ερευνητικά περιοδικά ήταν λίγα σε αριθμό· έτσι, ακόμα κι αν είχαν πραγματοποιηθεί επιστημονικές μελέτες, υπήρχαν λίγες προοπτικές για τη διάδοση των αποτελεσμάτων.

Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα, στον 21ο αιώνα, διαφέρει ριζικά από εκείνα τα πρώτα χρόνια. Η ανάπτυξη των επιστημονικών μεθόδων επέτρεψε να γίνουν έρευνες για τις μαθησιακές δυσκολίες που παλαιότερα δεν ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθούν. Το πιο σημαντικό είναι ότι τα επιστημονικά δεδομένα για την ύπαρξη της ειδικής μαθησιακής δυσκολίας που ονομάζεται «δυσλεξία» είναι πλέον καλά εδραιωμένα. Αν και από καιρό έχει γίνει αποδεκτό ότι υπάρχει μια διακριτή ομάδα παιδιών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες ανάγνωσης και γραφής, παρά τις κατάλληλες ευκαιρίες μάθησης, η χρήση του όρου «δυσλεξία» για την περιγραφή αυτής της ομάδας είναι σχετικά πρόσφατη.

Οι διαφορετικοί όροι που έχουν χρησιμοποιηθεί όλα αυτά τα χρόνια, μαζί με μερικές από τις σημαντικές εξελίξεις στη σύντομη ιστορία της έννοιας, περιγράφονται στο παρόν κεφάλαιο.

Πρώιμες ιατρικές απόψεις

Το κοινωνικό ενδιαφέρον για τους ανθρώπους με δυσκολίες ανάγνωσης πιθανότατα ξεκίνησε το 1878 με τον Adolph Kussmaul, ένα

Γερμανό νευρολόγο. Έδειξε συγκεκριμένο ενδιαφέρον για ενηλίκους με δυσκολίες ανάγνωσης που είχαν επίσης και νευρολογική βλάβη. Παρατήρησε ότι αρκετοί από τους ασθενείς δεν μπορούσαν να διαβάσουν σωστά και χρησιμοποιούσαν συχνά λέξεις με λανθασμένη σειρά. Εισήγαγε τον όρο «λεξική τύφλωση» για να περιγράψει τις δυσκολίες τους. Η φράση, λεξική τύφλωση, στη συνέχεια, άρχισε να χρησιμοποιείται τακτικά στα ιατρικά περιοδικά για να περιγράψει τους ενηλίκους και τα παιδιά που είχαν δυσκολία στην κατάκτηση της ανάγνωσης. Επίσης, η φράση αυτή υπονοούσε ότι οι ασθενείς αυτοί είχαν νευρολογική εξασθένηση.

Το 1887, ένας Γερμανός οφθαλμίατρος, ο Rudolf Berlin, ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε τη λέξη «δυσλεξία» στη θέση της λεξική τύφλωσης. Ωστόσο, ο όρος δεν καθιερώθηκε στη βιβλιογραφία μέχρι τον επόμενο αιώνα. Παλαιότερα χρησιμοποιούνταν πιο συχνά η λεξική τύφλωση για να περιγραφεί αυτή η ομάδα ενηλίκων και παιδιών με δυσκολίες ανάγνωσης.

Το επόμενο ορόσημο στην ιστορία της δυσλεξίας εμφανίστηκε το 1891 με μια έκθεση στο ιατρικό περιοδικό *Lancet* από τον Dr Dejeme. Αυτή η εργασία περιέγραφε έναν ασθενή ο οποίος είχε υποστεί εγκεφαλική βλάβη αφότου χτυπήθηκε με λοστό στο κεφάλι. Ο ασθενής είχε χάσει αρκετές γλωσσικές λειτουργίες, όπως τη ικανότητα ανάγνωσης. Η ιατρική υπόθεση που προέκυψε στη συνέχεια κατέληγε στο συμπέρασμα ότι όσοι είχαν δυσκολία στην ανάγνωση είχαν υποστεί κατά πάσα πιθανότητα εγκεφαλική βλάβη.

Μετά την εργασία του Dejeme στο *Lancet*, επιπλέον αναφορές άρχισαν να εμφανίζονται και σε άλλα ιατρικά περιοδικά, που ανέφεραν επίσης ασθενείς που είχαν υποστεί τραύματα στο κεφάλι και στη συνέχεια έχασαν την ικανότητα ανάγνωσης και σε μία περίπτωση την ικανότητα ομιλίας. Ως εκ τούτου, η άποψη ότι οι επίμονες ανάγνωστικές και γλωσσικές δυσκολίες οφείλονται πάντα στις συγκεκριμένες δυσλειτουργίες του εγκεφάλου άρχισε να γίνεται ευρέως αποδεκτή. Το έργο του Dejerne φάνηκε να ενισχύει τα συμπεράσματα του Kussmaul ότι οι δυσκολίες στην ανάγνωση σχετίζονταν με υποκείμενες νευρολογικές βλάβες. Δεν ελήφθη υπ' όψιν το γεγονός ότι το συμπέρασμα αυτό ήταν απλώς μια υπόθεση και ότι δεν στηριζόταν σε καμία έγκυρη έρευνα. Ήταν γενικά αποδεκτό εκείνη την εποχή ότι οι δυσκολίες στη μάθηση ορθώς αποτελούσαν πεδίο του ιατρικού επαγγέλματος. Σύμφωνα με το ιατρικό μοντέλο της μάθησης που κυριάρχησε την περίοδο αυτή, τα παιδιά που είχαν δυσκολίες στην ανάγνωση θεωρήθηκαν ότι έχουν μια νευρολογική ανεπάρκεια. Και πάλι, αυτές οι θεωρίες αναπτύχθηκαν την εποχή πριν από την ύπαρξη της ψυχολογίας ως επιστήμης.

Η ιατρική άποψη για τις δυσκολίες στην ανάγνωση συνεχίστη-

κε και στις αρχές του 20ού αιώνα. Εκείνη την εποχή, ο Δρ James Hinshelwood, ένας Σκωτσέζος χειρουργός οφθαλμίατρος, δημοσίευσε την περίπτωση ενός ασθενούς που είχε αναγνωστικές δυσκολίες, καθώς και μία εικ γενετής βλάβη του εγκεφάλου που σχετίζόταν με την όραση. Από αυτά τα στοιχεία κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η αιτία των αναγνωστικών δυσκολιών ήταν μια δυσλειτουργία στην όραση, ως αποτέλεσμα βλάβης του εγκεφάλου. Η εργασία του Δρ Hinshelwood ενίσχυσε τη χρήση του όρου λεξική τύφλωση και η φράση αυτή παρέμεινε και κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Μια πληθώρα όρων ακολούθησε στον 20ό αιώνα ξεκινώντας με τον όρο στρεφοσυμβολία. Ο όρος εισήχθη το 1925 από τον Δρ Orton, έναν αναγνωρισμένο Αμερικανό νευρολόγο. Ήταν ίσως ο πρώτος που διέκρινε ότι τα παιδιά με αναγνωστικές δυσκολίες συχνά αντέστρεφαν τα γράμματα. Ονόμασε αυτό το φαινόμενο στρεφοσυμβολία. Εισήγαγε επίσης τον όρο αναπτυξιακή αλεξία για να περιγράψει τα παιδιά αυτά με δυσκολίες ανάγνωσης. Υπήρχαν τώρα τρεις διαφορετικοί όροι, που όλοι xρησιμοποιούνταν για να περιγράψουν αυτή τη μαθησιακή δυσκολία. Το πρόβλημα των παιδιών με δυσκολίες ανάγνωσης συνέχισε να ανήκει στον τομέα της ιατρικής.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1930, ο όρος δυσλεξία άρχισε να εμφανίζεται πιο συχνά στη βιβλιογραφία. Η λέξη δυσλεξία είναι ελληνικής καταγωγής και συνδυάζει το «δυσ-», που σημαίνει απουσία, και «λεξία», που σημαίνει γλώσσα. Έτσι, κυριολεκτικά, η λέξη δυσλεξία σημαίνει απουσία γλώσσας. Οι μαθησιακές δυσκολίες, ιδιαίτερα η δυσλεξία, άρχιζαν πλέον να θεωρούνται πρωτίστως ως εκπαιδευτικά προβλήματα. Ακολούθησε μια αύξηση των δημοσιεύσεων για τις νέες μεθόδους διδασκαλίας ενίσχυσης των παιδιών με δυσλεξία. Παρά ορισμένες πρωτοβουλίες που λήφθησαν από ειδικούς εκπαιδευτικούς, το ιατρικό επάγγελμα συνέχισε να έχει την εποπτεία του εντοπισμού και της τοποθέτησης σε ειδικά σχολεία των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες. Αυτή η πρωτοκαθεδρία της ιατρικής συνεχίστηκε κατά το μεγαλύτερο μέρος του 20ού αιώνα.

Η μετάβαση από μια ιατρική σε μια εκπαιδευτική θεώρηση

Στα μέσα του 20ού αιώνα, τα παιδιά με ειδικές δυσκολίες ανάγνωσης και γραφής δεν θεωρούνταν πλέον ότι βρίσκονται στη δικαιοδοσία της ιατρικής. Η έρευνα στον χώρο της εκπαίδευσης και της ψυχολογίας άρχισε να συσσωρεύεται αυτή την περίοδο, διευρύνοντας την κατανόηση και διευκρινίζοντας τις έννοιες της ανάπτυξης του παιδιού. Αυτή η αύξηση των γνώσεων Βοήθησε στον επαναπροσδιορισμό της προέλευσης των δυσκολιών μάθησης στην παιδική ηλικία και στην καλύτερη διαχείριση αυτών των δυσκολιών. Οι μαθησιακές δυσκολίες

στην παιδική ηλικία αναγνωρίζονταν τώρα πιο συχνά ως τομέας της εκπαίδευσης. Ακόμη και όταν κατά καιρούς οι μαθησιακές δυσκολίες των παιδιών είχαν διαγνωστεί ως έχουσες ιατρική προέλευση, συμφωνήθηκε ότι η κύρια διαχείριση του προβλήματος ήταν καλύτερο να πραγματοποιηθεί εντός του σχολικού πλαισίου.

Η γενική ψυχολογία είχε αρχικά βοηθήσει να διευρυνθεί η θεώρηση των δυσκολιών μάθησης στην παιδική ηλικία. Η εκπαιδευτική ψυχολογία τώρα αναπτυσσόταν ως ένας συγκεκριμένος κλάδος της γενικής ψυχολογίας, ενισχύοντας περαιτέρω την εκπαιδευτική θεώρηση των μαθησιακών δυσκολιών. Η σημαντική έρευνα για την προέλευση των μαθησιακών δυσκολιών άρχισε να διεξάγεται κατά τον 20ό αιώνα μέσα σε ένα εκπαιδευτικό πλαίσιο.

Μέχρι τις αρχές και τα τέλη του 20ού αιώνα, οι σχολικοί ιατροί διεξήγαγαν την αξιολόγηση παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες χρησιμοποιώντας τεστ νοημοσύνης που δημιουργήθηκαν από ψυχολόγους. Τη δεκαετία του 1970 η ιατρική εγκατέλειψε τον ρόλο της στον τομέα αυτό και η ανάθεση της αξιολόγησης της νοημοσύνης δόθηκε στους εκπαιδευτικούς ψυχολόγους. Η *Έκθεση Warnock* (1978) σχετικά με την έρευνα σε παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες ήταν εκείνη που προκάλεσε την αλλαγή του ρόλου του σχολικού ιατρού. Στη συνέχεια, θεωρήθηκε ακατάλληλο να είναι οι σχολικοί ιατροί υπεύθυνοι για την αξιολόγηση της νοημοσύνης και για τη διοικητική κατηγοριοποίηση των παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες.

Η ανάπτυξη ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων

Πριν από τον 20ό αιώνα, πολλά παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες συχνά θεωρούνταν ότι είναι ανεπίδεκτα μαθήσεως. Ιστορικά, αυτό μπορεί να φανεί στις δύο ιατρικές ταξινομήσεις των παιδιών εκείνη την εποχή ως εκπαιδευτικά μη τυπικών και σοβαρά μη τυπικών φράση «ανεπίδεκτα μαθήσεως» μερικές φορές χρησιμοποιούνταν για να περιγράψει τα παιδιά με σοβαρές μαθησιακές δυσκολίες. Είχαν συχνά θεωρηθεί ως μη ικανά να επωφεληθούν από την εκπαίδευση. Στις αρχές του 20ού αιώνα, η κατάσταση αυτή άλλαξε. Καθώς άρχισε να καλλιεργείται η γνώση τού πώς τα παιδιά μαθαίνουν, αναγνωρίστηκε ότι τα παιδιά που προηγουμένως θεωρούνταν ανεπίδεκτα μαθήσεως θα μπορούσαν στην πραγματικότητα να μάθουν, αν και με τον δικό τους ρυθμό. Επινόθηκαν νέες στρατηγικές διδασκαλίας και η συμβολή των εκπαιδευτικών άρχισε να παίζει έναν σημαντικότερο ρόλο στην αντιμετώπιση των δυσκολιών μάθησης της παιδικής ηλικίας.

Αξιοσημείωτο σε αυτή την αναζήτηση για νέες στρατηγικές μάθησης ήταν το έργο των Anna Gillingham και Bessie Stillman (1936) οι οποίες δημοσίευσαν την πρώτη μέθοδο διδασκαλίας διαμορφωμένη